

อะไรคือชนวนเหตุขัดแย้งอิหร่าน-สหรัฐฯ รอบล่าสุด

นายชชาติ พุฒเพ็ญ *

บทนำ

หลังปฏิบัติการโจมตีด้วยการยิงขีปนาวุธจากโดรนของกองทัพสหรัฐฯ มีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อปลิดชีพแม่ทัพใหญ่ระดับนายพล นามว่า กอซิม สุไลมานีย์ ถือเป็นการล้ำเส้นและถือเป็นชนวนเหตุให้เกิดการปะทะระหว่างอิหร่านกับสหรัฐฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แน่นนอนว่าผลกระทบจากวิกฤตครั้งนี้จะมีขึ้นอย่างมากมาย แต่คงไม่ถึงระดับของสงครามแบบเผชิญหน้า เพราะการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอิหร่านย่อมไม่หวังให้เกิดการบานปลายถึงขั้นกลายเป็นสงครามโลกอย่างที่หลายฝ่ายกังวล ไม่มีใครคาดหวังว่าอิหร่านจะใช้บาดแผลนี้เป็นช่องทางให้เกิดสงครามแบบเผชิญหน้าแต่อย่างใด เพียงแต่การแก้แค้นจะเกิดขึ้นและมุ่งเป้าไปที่ผลประโยชน์ของประเทศคู่ขัดแย้งเท่านั้น

ภาพไฟลุกท่วมรถยนต์คันที่นายพลสุไลมานีย์และอาบูมะห์ดีนั่งอยู่ ระหว่างการเยือนอิรักหลังการโจมตีด้วยจรวดที่ยิงจากโดรน

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงเช้าตรู่ของวันศุกร์ที่ ๓ มกราคม ๒๐๒๐ ถือเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของชาวอิหร่านทั่วประเทศ และกลายเป็นความโศกเศร้าที่เกินจะรับได้ การสูญเสียแม่ทัพคนสำคัญที่เป็นผู้บัญชาการหน่วยรบพิเศษพิลัคอัลกุดส์ และเป็นผู้มีบทบาทนำในการบัญชาการรบและการวางแผนการทหารของอิหร่านในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในพื้นที่ขัดแย้ง หรือพื้นที่สู้รบในระดับของสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในหลายประเทศของภูมิภาคนี้ ทั้งอิรัก ซีเรีย และเยเมน ซึ่งตลอดการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยรบพิเศษพิลัคอัลกุดส์ จนเป็นที่ยอมรับในฐานะเป็นผู้ทรงอิทธิพลลำดับ ๒ ของกองบัญชาการกองทัพอิหร่าน และเป็นผู้ได้รับความนิยมนอย่างมากในมุมมองของชาวอิหร่าน องค์กรการสูญเสียแม่ทัพใหญ่สังกัดหน่วยรบพิเศษพิลัคอัลกุดส์ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของกองทัพพิทักษ์การปฏิวัติอิสลามอิหร่าน ย่อมเป็นเรื่องใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นวาระแห่งชาติของชาวอิหร่านทั่วประเทศ เพราะผู้สั่งการคือไม่เปื้อนไม่เมาอย่างสหรัฐฯ ต้องการแสดงการตอบโต้อิหร่านที่รัฐบาลวอชิงตันเชื่อว่าอยู่เบื้องหลังการบุกเผาทำลายสถานทูตสหรัฐฯ ในอิรักจนนำสู่

* นักวิเคราะห์สันพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การใช้ปฏิบัติการโจมตีด้วยขีปนาวุธยิงจากอากาศยานไร้คนขับหรือโดรน^๑ เน้นโจมตีพื้นที่เป้าหมายบริเวณใกล้สนามบินกรุงแบกแดดตามคำสั่งของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ส่งผลให้นายพล กอซิม สุไลมานีย์ ผู้บัญชาการหน่วยรบพิเศษพิทักษ์อัลกุดส์ และรองผู้อำนวยการกองกำลังผสมทหารพลเรือนชาวซีเรียในอิรักนำโดย อาบูมูฮัมมัด อัลมุฮันดิส รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทหารระดับสูงของอิรักและอิหร่านหลายนายต้องจบชีวิตลงในเหตุการณ์โจมตีทางอากาศในครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม การปลิดชีพนายทหารระดับสูงของอิหร่านผู้มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคตะวันออกกลาง ทำให้อิหร่านรู้สึกว่าการโจมตีครั้งนี้ ล้ำเส้นและเหิมเกริม เมื่อขาดแม่ทัพที่เป็นมือไม้ในภูมิภาคตะวันออกกลางย่อมสะท้อนผลกระทบต่ออิหร่านจนกลายเป็นเป้านิ่งและไร้กันชนคอยสอดส่องป้องกัน ทั้งที่ก่อนหน้านี้ดูเหมือนว่าตัวหลักในการป้องปรามมิให้มีการเผชิญหน้าระหว่างอิหร่านกับสหรัฐฯ โดยตรง หรือป้องกันมิให้เหล่าบรรดาผู้นำที่อยู่ในการปกครองของอิหร่านตกเป็นเป้าหมาย ด้วยเหตุนี้จึงมีการตั้งสมมุติฐานว่าเพราะเหตุใดสหรัฐฯ ถึงกล้าดำเนินการในลักษณะนี้ นักวิเคราะห์^๒ หลายฝ่ายมองว่า ผู้นำสหรัฐฯ ขาดการประเมินผลกระทบอย่างรอบครอบและดูว่าความเกินไปโดยมองว่าประธานาธิบดีสหรัฐฯ เตรียมตัวสู่การเลือกตั้งผู้นำสหรัฐฯ รอบสองและหวังเบี่ยงเบนความสนใจของชาวอเมริกันไปสู่การสร้างควมหวาดกลัวจากชาติปรปักษ์อย่างอิหร่านโดยหวังสร้างกระแสเพื่อเปิดศึกเบี่ยงเบนความสนใจชาวอเมริกันจากกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศที่ผิดพลาดกับหลายประเทศทั้งจีน รัสเซีย คาบสมุทรไครเมีย รวมทั้งตะวันออกกลาง หรือบางฝ่าย^๓ มองว่าสหรัฐฯ วิตกกังวลถึงอิทธิพลของอิหร่านอย่างมากเนื่องจากกองทัพอิหร่านในภูมิภาคภายใต้การนำของนายพลสุไลมานีย์ สามารถโค่นล้มขบวนการรัฐอิสลามหรือไอเอสออกจากอิรักและซีเรีย สามารถรักษาระบบของซีเรียภายใต้ประธานาธิบดีบาชาร์ อัลอะซัดให้กลับมามีอำนาจและมีเสถียรภาพ สามารถขยายอิทธิพลในอิรัก ซีเรีย เลบานอน เมื่อเป็นเช่นนี้สถานการณ์ความน่าวิตกกังวลจึงตกอยู่กับพันธมิตรอย่างอิสราเอลและชาติอาหรับอื่น ๆ ในภูมิภาค

ในขณะที่อิหร่านประกาศก้าวว่าจะตอบโต้อย่างรุนแรงต่อสหรัฐฯ เพราะหากอิหร่านไม่ดำเนินการใด ๆ กับการสูญเสียครั้งนี้ จะยิ่งทำให้สหรัฐฯ เกิดความอึดอัดใจ และจะใช้ปฏิบัติการเช่นนี้ซ้ำอีกแบบไม่เกรงกลัวผลกระทบที่จะตามมาหรือไม่ และการตอบโต้ด้วยวิธีการใดจะเหมาะสม เพื่อให้อิหร่านมีเกราะกำบังตัวเองให้กลับมาเข้มแข็งเหมือนเดิม โดยต้องมีแนวทางและรูปแบบการตอบโต้ที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสม หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าจนทำให้การบริหารประเทศหยุดชะงักเกิดความล้มเหลวในการบริหารกิจการภายใน ดังนั้นอิหร่านจะดำเนินนโยบายอย่างไร เพื่อให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ และขจัดอุปสรรคที่อิหร่านกำลังเผชิญอยู่ขณะนี้ลงได้

ปลิดชีพสุไลมานีย์เท่ากับโจมตีศูนย์กลางระบอบของอิหร่าน

การปฏิบัติหน้าที่ของนายพลกอซิม สุไลมานีย์ทำให้เกิดพลวัตขับเคลื่อนทางการทหารจนกลายเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ สามารถนำมาแสดงให้เห็นได้มากมายอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ยิ่งเมื่อแม่ทัพสร้างบทบาทนำจนเป็นที่ประจักษ์มากเท่าใด การที่ถูกสังหารด้วยวิธีโจมตีทางอากาศของสหรัฐฯ ยิ่งทำให้กระแสการตอบโต้ของอิหร่านต้องเข้มข้นเด็ดขาดไม่แพ้กัน สถานการณ์นี้เริ่มสื่อเค้าภาพการเตรียมการทางการรบของอิหร่านอย่างกว้างขวางในทุกระดับ ทั้งการปรับกำลังพล ปรับยุทธศาสตร์ทางทหาร การยกระดับ

^๑ ไมค์ ปอมเปโอ รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ระบุว่านายพลสุไลมานีย์ ก่อนถูกสังหารเตรียมแผนการเพื่อกวาดล้างพลเรือนสหรัฐฯ ในภูมิภาค และเขาเป็นบุคคลอันตรายดังนั้นเมื่อประเมินอย่างรอบคอบแล้วเราจึงเห็นชอบเป็นมติให้กำจัดเขา

^๒ มูฮัมหมัด มูฮตาดีย์ นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญประจำศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ตะวันออกกลาง, เตหะราน

^๓ อาลี มูฮัมหมัด นาญาห์ นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญชาวอิรักผู้คร่ำหวอดอยู่ในวงการวิจัยและศึกษาข้อมูลกิจการอิหร่านและเอเชียกลาง

เตรียมความพร้อมด้านความมั่นคงเพื่อตอบโต้สหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นการขีดเส้นตาย เพื่อนำสู่การประทะกันระหว่างอิหร่าน-สหรัฐฯแบบเปิดหน้าหากสถานการณ์บังคับ

นายพลสุไลมานีย์ถือเป็นผู้กำหนดกฎตัวจริงและขับเคลื่อนนโยบายต่างประเทศของอิหร่านในภูมิภาคและพื้นที่สู้รบ จากบทบาทและพัฒนาการที่เกิดขึ้นตลอดการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาหน่วยรบพิเศษพิลึกอัลกุดส์ทำให้เขากลายเป็นบุคคลที่ทรงอิทธิพล ทั้งปฏิบัติการทางทหารในพื้นที่สู้รบและผู้ขับเคลื่อนนอกประเทศตามนโยบายของรัฐบาลเตหะราน การสูญเสียนายพลสุไลมานีย์เท่ากับสูญเสียบุคคล ๒ บทบาทในเวลาเดียวกัน ทั้งในฐานะผู้บัญชาการรบนอกประเทศและในฐานะบุคคลระดับสูงในระบบการบริหารนโยบายของอิหร่าน ด้วยเหตุนี้ระบอบอิหร่านถือว่านายพลสุไลมานีย์เป็นสัญลักษณ์ในระดับกันชนเพื่อป้องปรามกองทัพสหรัฐฯ ในภูมิภาค และคอยปิดกั้นมิให้เกิดการลอบสังหารนายทหารระดับสูง รวมถึงผู้นำระดับสูงของอิหร่านและประเทศที่อิหร่านขยายอิทธิพลในประเทศเหล่านั้น แลกกับการต่างตอบแทนกองทัพสหรัฐฯ ซึ่งอิหร่านจะไม่ก้าวก้าวหรือละเมิดในทางทหารหรือโจมตีไปที่ตัวบุคคลของฝ่ายสหรัฐฯ เมื่อฝ่ายหนึ่งได้กระทำการที่สื่อถึงพฤติการณ์การละเมิด และสังหารผู้นำทางทหาร ทำให้อิหร่านต้องหันมาทบทวนแนวทางการตอบโต้แบบรุนแรงเพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำเช่นนี้จะต้องไม่เกิดขึ้นอีก และประวัติศาสตร์ต้องไม่ซ้ำรอยเหมือนกับที่เกิดกับนายพลสุไลมานีย์

นายพลสุไลมานีย์สร้างชื่อและบทบาทนำจนเป็นที่ประจักษ์ในสมรภูมิรบ เขาเป็นแม่ทัพใหญ่คอยบัญชาการรบ และยุทธวิธีทางการทหารในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยเฉพาะสมรภูมิอิรักและซีเรีย และภายใต้การนำของเขาทำให้สามารถวางเครือข่ายและอิทธิพลของอิหร่านกินพื้นที่บริเวณกว้าง หรืออาจกล่าวได้ว่าสามารถเป็นศูนย์กลางการทหารในภูมิภาคทั้งการวางระบบการประสานงานกับขบวนการอิสลามและหิในเลบานอนและกองกำลังติดอาวุธฝ่ายชีอะห์ในอิรัก และการเข้าร่วมสมรภูมิในซีเรียสามารถสร้างปรากฏการณ์ใหม่ในมิติความมั่นคงให้รัฐบาลซีเรีย และระบอบของประธานาธิบดีบาชาร์ อัลอะซัดให้คงอยู่และกลับมามีเสถียรภาพได้ แม้ว่าขณะนั้นขบวนการปฏิวัติในซีเรียกำลังรุกคืบเข้าใกล้ศูนย์กลางระบอบเต็มทีก็ตาม มีระบุในบันทึกของยูเซน^๕ ฮัมดานีย์ ระบุว่า นายพลกอซิม สุไลมานีย์ เข้าบัญชาการรบร่วมกับกองทัพรัฐบาลซีเรียในหลายพื้นที่จนมีภาพของนายพลสุไลมานีย์ปรากฏอยู่ทั่วไป สะท้อนให้เห็นความร่วมมือและการรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับกองทัพของรัฐบาลซีเรีย เพื่อปกป้องรักษาระบอบบาชาร์ไว้จากการล้มล้างของฝ่ายกบฏ ก่อนหน้านั้นนายพลสุไลมานีย์สังกัดกองทัพพิทักษ์การปฏิวัติอิสลามอิหร่านมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเมื่อปี ๑๙๘๑ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการกองพลช่วงสงครามอิรัก-อิหร่าน ต่อมาเมื่อสิ้นสุดสงครามอิรัก-อิหร่านได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยปราบปรามยาเสพติดตามแนวชายแดนอิหร่าน-อัฟกานิสถาน ในปี ๑๙๙๘ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยรบพิเศษพิลึกอัลกุดส์แทนนายพลอะห์หมัด วาฮิดี และต่อมาได้รับบทบาทสำคัญในการแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านกับอัฟกานิสถาน ระหว่างที่อัฟกานิสถานกำลังอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อโดยมีขบวนการตอลิบานเข้าสู่อำนาจการบริหารประเทศ และเป็นช่วงเดียวกันกับการเข้าปลดแอกและการยึดครองอัฟกานิสถานโดยสหรัฐฯ ขณะนั้น

สำหรับพื้นที่สู้รบในอิรัก นาพลกอซิม สุไลมานีย์ได้แสดงบทบาทนำทั้งการทหารและการบริหารนโยบายควบคู่กันไป เห็นได้จากบทบาทนำในการดำเนินนโยบายทางการเมืองอิรักรวมถึงการจัดการแบ่งสรรอำนาจกับชาวเคิร์ดในอิรัก และเข้าเป็นผู้เล่นเต็มตัวในการบัญชาการรบร่วมกับกองกำลังผสมพลเรือนชาวชีอะห์ในอิรักเพื่อทำการต่อกรกับขบวนการรัฐอิสลามหรือไอเอส จนกระทั่งช่วงเดือนพฤศจิกายน ๒๐๑๗ กองกำลังผสม

^๕ นายพลยูเซน ฮัมดานีย์ นายทหารระดับสูงสังกัดกองทัพพิทักษ์การปฏิวัติอิสลามอิหร่าน ได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมสนับสนุนกองทัพซีเรียต่อกรกับขบวนการรัฐอิสลาม กระทั่งถูกสังหารเมื่อปี ๒๐๑๕ นายทหารผู้นี้เป็นทหารคนสนิทของนายพลสุไลมานีย์

ชุดดังกล่าวได้ประกาศชัยชนะสามารถขับขบวนการรัฐอิสลามออกจากอิรักได้แบบถอนรากถอนโคน พร้อมกันนี้ การประกาศชัยชนะดังกล่าวถือเป็นการส่งสารถึงผู้นำสูงสุดอายาตุลเลาะห์อาลี โคมัยนอยี้อย่างเป็นทางการ

วิกฤตคือโอกาสทำให้อิหร่านกลับสู่การมีเอกภาพ

หลายเดือนก่อนหน้าเหตุการณ์ลอบสังหารนายพลสุไลมานีย์ มีเหตุการณ์ประท้วงในอิหร่านลุกลามทั่วประเทศ เหตุเพราะชาวอิหร่านไม่พอใจนโยบายรัฐบาลอิหร่าน^๕ ที่ออกมาตรการเพิ่มราคาเชื้อเพลิงสร้างความเดือดร้อนกับประชาชนระดับรากฐาน ทำให้ในหลายเมืองมีประชาชนชาวอิหร่านออกมารวมตัวประท้วง รัฐบาลจนเกิดเหตุปะทะกันในหลายเมืองโดยผู้ชุมนุมเริ่มหันใช้ความรุนแรงด้วยการเผาทำลายตู้กดเงินสาธารณะ (ATM) และร้านค้าจำนวนมากในแถบเมืองมาลาร์ดีและชาห์ญัวร์ ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของเมืองหลวง

หลังเหตุการณ์ลอบสังหารนายพลกอซิม สุไลมานีย์ สถานการณ์กลับจากหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อรัฐบาลเตหะรานแสดงให้เห็นบทบาทนำผ่านองค์กรหรือสถาบันหลักของประเทศซึ่งแสดงท่าทีเกรี้ยวกราดชัดเจน เห็นจากแถลงการณ์ที่ออกมาอย่างเป็นทางการของหน่วยงานสภาความมั่นคงภายในสะท้อนให้เห็นว่าการตอบโต้ทางการทหารต้องมีอย่างแน่นอนและจำเป็นต้องดำเนินการแบบทันที แต่ขณะเดียวกันไม่เปิดเผยรายละเอียดถึงรูปแบบ เวลา สถานที่ เป้าหมาย การเคลื่อนไหวดังกล่าวสะท้อนภาพชัดว่า แนวทางการตอบโต้กำลังดำเนินการแบบมีทิศทางหรือขาดความมั่นใจแต่อย่างใด เห็นได้จากหลังเหตุการณ์สังหารนายพลสุไลมานีย์ เพียงไม่กี่ชั่วโมง การประสานงานระหว่างหน่วยงานระดับสูงเริ่มเดินเครื่องอย่างเป็นเอกภาพ และมีการประชุมร่วมกันในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการประชุมสภาความมั่นคงภายในที่มีขึ้นทันทีหลังเกิดเหตุ โดยการประชุมครั้งนี้มีผู้นำสูงสุดการปฏิวัติอิสลามอิหร่านเข้าร่วมด้วย การประชุมนี้ใช้เวลาหลายชั่วโมงจนในที่สุดออกเป็นข้อมติร่วมกันในประเด็นการตอบโต้สหรัฐฯ ภายใต้บริบทที่รุนแรงในหัวข้อ “บทลงโทษที่สหรัฐฯ จะไม่มีทางหนีพ้น” โดยในที่ประชุมเห็นตรงกันว่า การสังหารนายพลสุไลมานีย์ถือเป็นการเดินยุทธศาสตร์ที่ผิดพลาดอันใหญ่หลวงของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียตะวันตก พร้อมคาดโทษสหรัฐฯ ว่าพฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดผลพวงที่ตามมาจากความผิดพลาดครั้งนี้ มันจะตามหลอนสหรัฐฯ และจะไม่มีวันจางหายไปอย่างรวดเร็วแน่นอน พร้อมกันนี้ที่ประชุมได้แต่งตั้งผู้บัญชาการหน่วยรบพิเศษพิทักษ์อัลกุดส์คนใหม่ ชื่อว่า พลจัตวา อิสมาอีล กออาเนีย ซึ่งเป็นนายทหารที่มีชื่อเสียงและบทบาทชัดเจนในกองกำลังพิทักษ์การปฏิวัติอิสลามอิหร่าน

อิหร่านกระพือแค้นโหมโรง

หลังเหตุการณ์ลอบสังหารนายพลสุไลมานีย์ผ่านไปได้ไม่นาน สหรัฐฯ อาศัยพื้นที่เชิงข่าวเพื่อเป็นกระบอกเสียงผ่านไปถึงผู้นำหลายประเทศที่เป็นชาติพันธมิตร หวังเกลี้ยกล่อมและดึงอิหร่านสู่โต๊ะเจรจา เพื่อไม่ให้สถานการณ์บานปลาย หรือยกระดับความตึงเครียดมากขึ้น แต่สิ่งที่สหรัฐฯ หวังจะได้ยินการตอบรับจากอิหร่านกลับไม่เป็นผล เพราะเสียงของชาวอิหร่านทั้งประเทศก้องด้วยความเคียดแค้นชิงชังสหรัฐฯ แบบไม่ญาติติด้วยและไม่คิดจะหันหน้ามาสู่โต๊ะเจรจากับสหรัฐฯ อีกต่อไป แม้ว่าหลายสัปดาห์ก่อนหน้านี้กระแสสังคมต่างวอนให้รัฐบาลอิหร่านหาแนวทางเพื่อฟื้นฟูสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของ

^๕ รัฐบาลอิหร่านพิจารณาเห็นชอบให้ภาครัฐจัดเก็บรายได้จากการเพิ่มราคาน้ำมัน โดยจะพิจารณาหลักเกณฑ์และแนวทางอย่างละเอียดรอบคอบไม่สร้างภาระกับประชาชนระดับฐานราก พร้อมให้คำมั่นว่ารัฐบาลจะพิจารณาให้การช่วยเหลือและเยียวยาประชาชนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งประเด็นนี้จะเข้าบรรจุเป็นระเบียบวาระเพื่อพิจารณาโดยเร็ว พร้อมระบุว่า การประท้วงเป็นสิทธิของประชาชนแต่ไม่ควรเกินเลยไปสู่การสร้างความรุนแรง อันเกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของชาติ

ชาวอิหร่านต้องเผชิญกับความยากลำบาก^๖ เนื่องจากผลกระทบจากการลงโทษของสหรัฐฯ ต่อกรณีการยกระดับมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจของอิหร่านอย่างต่อเนื่อง แต่หลังการสูญเสียนายพลสุไลมานีย์ โทณเสียงของชาวอิหร่านเปลี่ยนไปอย่างเป็นเอกภาพ หวังให้รัฐบาลอิหร่านหาวิธีหรือแนวทางการตอบโต้หรือยกระดับให้กองทัพเปิดศึกกับสหรัฐฯ โดยเร็วอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่อีกด้านมีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่า กรณีการสังหารนายพลสุไลมานีย์เป็นหมากเกมหนึ่งของประธานาธิบดีทรัมป์ เพื่อให้อิหร่านติดกับ หวังยกระดับเชิงชั้นว่าต่อไปจะมีการโจมตีที่รุนแรงกว่าที่เป็นอยู่นี้หลายเท่าตัว

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์สูญเสียแม่ทัพของอิหร่านครั้งนี้สามารถนำเสนอแนวทางในการประเมินสถานการณ์ไว้ ๓ แนวทาง โดยตัวแปรนำคืออิหร่านจะเป็นฝ่ายดำเนินการเพื่อตอบโต้สหรัฐฯ ซึ่งพอสรุปไว้เป็นสังเขปได้ ดังนี้

แนวทางแรก โจมตีผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาค โดยอาศัยกลุ่มขบวนการแนวร่วมที่มีอยู่เห็นได้จากปฏิบัติการวางระเบิด การลอบสังหาร ซึ่งหลายฝ่ายมองว่าไม่ใช่เรื่องยากและเป็นสิ่งที่อิหร่านใช้แนวทางปฏิบัติในลักษณะนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะกลุ่มกองกำลังผสมทหารพลเรือนชาวชีอะห์ในอิรักที่จะทำหน้าที่เดินเกมใต้ดินโจมตีผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ซึ่งแนวทางนี้เป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้นก่อนเหตุลอบสังหารนายพลสุไลมานีย์เสียอีก

นอกจากนั้น แนวทางนี้เป็นการลงทุนต่ำเพราะอิหร่านไม่ต้องเผชิญหน้าด้วยตัวเอง ทั้งยังสามารถสร้างความอึดอัดให้รัฐบาลสหรัฐฯ อย่างมาก หรืออาจหวังผลระยะยาวให้เกิดการผลักดันให้ถอนกองทัพสหรัฐฯ ออกจากอิรักและซีเรียโดยเร็ว ซึ่งเรื่องนี้เท่ากับบรรลุเป้าหมายหลักของรัฐบาลอิหร่านที่ตั้งเป็นธงไว้อยู่แล้ว หรืออาจให้ขยายวงไปถึงอัฟกานิสถาน เยเมน ซึ่งการโจมตีและบุกสถานทูตสหรัฐฯ ในอิรักก็อยู่ในแผนการผลักดันกองทัพสหรัฐฯ ด้วยเช่นกัน หวังผลให้เกิดแรงกระเพิ่มภายในสหรัฐฯ ซึ่งอิหร่านเคยปฏิบัติการเช่นนี้มาแล้วเมื่อปี ๑๙๘๐

อิหร่านยังคงเดินเกมการเมืองควบคู่ไปด้วยเพื่อให้เป้าหมายสองประการบรรลุผลสัมฤทธิ์ ประกอบด้วย ๑) ให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกจากภูมิภาค ๒) แสดงท่าทีแข็งกร้าวในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ต่อไปโดยไม่สนต่อสายตาชาวโลก และทำที่ดังกล่าวนี้อาจลุกลามไปถึงการยกเลิกความตกลงนิวเคลียร์ทั้งฉบับ^๗ และอาจนำสู่การสร้างเงื่อนไขการต่อรองหากสถานการณ์ตึงเครียดเพิ่มขึ้น ดังนั้น ประเด็นนี้ย่อมสร้างแรงสั่นสะเทือนอย่างมากโดยเฉพาะกับชาติยุโรป ๓ ชาติ ประกอบด้วย ฝรั่งเศส อังกฤษ และเยอรมนี ที่ได้ร่วมลงนามความตกลงดังกล่าวในปี ๒๐๑๕ ก็เป็นไปได้

แนวทางที่สอง โจมตีเป้าหมายที่เป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ ถือเป็นการชี้หน้าว่าอิหร่านจะตอบโต้อย่างรุนแรงกับพันธมิตรของสหรัฐฯ ในภูมิภาคทั้งซาอุดีอาระเบียและอิสราเอล เห็นได้จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาพบว่า มีปฏิบัติการของขบวนการติดอาวุธในเยเมนได้โจมตีฐานทัพสหรัฐฯ ในซาอุดีอาระเบีย

^๖ นับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒ ชาวอิหร่านทั่วประเทศในพื้นที่กว่า ๑๐๐ เมือง รวมตัวกันออกมาประท้วงรัฐบาล เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง โดยความคับหน้ำล่าสุดพบว่า มีชาวอิหร่านหลายพันคนออกมา รวมตัวกันทั่วประเทศ โดยล่าสุดเจ้าหน้าที่รัฐได้ควบคุมตัวผู้ชุมนุมไปแล้วกว่า ๑,๐๐๐ ราย ขณะที่ความสูญเสียเกิดขึ้นแล้วโดยมีเจ้าหน้าที่เสียชีวิต ๒ นาย ผู้ประท้วงเสียชีวิตล่าสุด ๗ คน หลังเกิดเหตุปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ชุมนุมทั่วประเทศ

^๗ การลงนามบรรลุความตกลงการเจรจาปัญหานิวเคลียร์อิหร่านระหว่างชาติสมาชิกคู่เจรจา ๕+๑ ประกอบด้วย (สหรัฐฯ-ใต้ลงนามยกเลิกแล้ว) อังกฤษ จีน รัสเซีย ฝรั่งเศส และเยอรมนี ในฐานะประเทศผู้สังเกตการณ์กับอิหร่านคู่เจรจาอีกฝ่ายหนึ่ง

แนวทางที่สาม ทุกฝ่ายลดการเผชิญหน้าและใช้การทูตนำการทหารเพื่อให้บรรยากาศผ่อนคลาย และหันหน้าเข้าสู่โต๊ะเจรจาจากกัน โดยมีภาคีสมาชิกความตกลงนิวเคลียร์อิหร่าน ๓ ชาติ จากฝั่งยุโรปทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี คอยค้ำจ้ำงเพื่อมิให้สถานการณ์เลวร้ายไปกว่าเดิม ซึ่งล่าสุดมีแถลงการณ์ร่วมจากประเทศเหล่านี้โดยย้าว่าวิกฤติที่ผ่านมามีจะคลี่คลายลงได้ด้วยการไม่เพิ่มมาตรการลงโทษอิหร่านรอบใหม่

ระยะเวลาเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ตึงเครียดระหว่างอิหร่านกับสหรัฐฯ

๑. ๒๗/๑๒/๒๐๑๙ ฐานทัพสหรัฐฯ ถูกโจมตีมีผู้เสียชีวิต ๑ ราย
๒. ๒๙/๑๒/๒๐๑๙ สหรัฐฯ โจมตีฐานที่มั่นของกลุ่มติดอาวุธสังกัดหน่วยรบขบวนการอิสบูลเกาะห์ในอิรัก
๓. ๓๑/๑๒/๒๐๑๙ สถานทูตสหรัฐฯ ถูกบุกทำลายโดยกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงที่ได้รับการสนับสนุนจากอิหร่าน
๔. ๐๓/๑๒/๒๐๑๙ นายพลสุไลมานีย์ถูกสังหาร
๕. ๐๔/๐๑/๒๐๒๐ มีการโจมตีสองระลอกระยะเวลาใกล้เคียงกันในแถบไซปรัส/พื้นที่ปลอดภัยจากการสู้รบ
๖. ทรมับู่ขู่จะโจมตีพื้นที่ยุทธศาสตร์ของอิหร่านกว่า ๕๒ จุดในอิหร่าน
๗. ๐๕/๐๑/๒๐๒๐ ประชาชนชาวอิหร่านรวมตัวกันไว้้อาลัยที่เมืองอะร่วาซ
๘. ๐๗/๐๑/๒๐๒๐ ประชาชนชาวอิหร่านทั่วประเทศร่วมพิธีละหมาดและฝังศพนายพลสุไลมานีย์ ณ บ้านเกิดเมืองกิร์มาน

บทสรุป

หากวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงในแง่การปะทะระหว่างอิหร่านกับสหรัฐฯ ย่อมประเมินได้ว่าไม่ใช่เรื่องใหม่ เนื่องจากมีเหตุการณ์ก่อนหน้าในลักษณะสงครามตัวแทนเกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยเฉพาะการมุ่งเป้าหมายไปที่ชาติพันธมิตรของสหรัฐฯ ในภูมิภาคอย่างซาอุดีอาระเบีย และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ตัวอย่างกรณีการโจมตีบริษัทน้ำมันแห่งชาติของซาอุดีอาระเบีย หรืออารามโก การขู่ปิดน่านน้ำฮอร์มุซ (Strait of Hormuz) เป็นต้น ซึ่งต่างฝ่ายต่างวางกลยุทธ์ตอบโต้กันไปมาอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งมาถึงเหตุการณ์สังหารนายพลสุไลมานีย์ ยิ่งทำให้ทั้งสองฝ่ายต่างขยับเข้าหากันแบบระยะประชิด อาจเปิดหน้าชกกันได้ทุกเมื่อ

ด้วยเหตุผลสำคัญที่อิหร่านประกาศไว้ว่า จะต้องตอบโต้สหรัฐฯ เนื่องจากการออกแถลงการณ์ชัดเจนจากกองกำลังรักษาความมั่นคงภายในที่ส่งสัญญาณให้แนวรบที่กระจายอยู่ทั่วภูมิภาคตะวันออกกลางเตรียมความพร้อมตลอดเวลา ทำให้เกิดปรากฏการณ์การซื้อใจชาวอิหร่านทั้งประเทศ ที่รู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน และอาทรต่อการเสียชีวิตของนายพลสุไลมานีย์ผู้สร้างคุณความดีและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวอิหร่านทั้งหมด^{๘๘} การที่รัฐบาลอิหร่านประกาศเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า อิหร่านเป็นประเทศที่มีขีดความสามารถไม่มีชาติใดย่อมทำได้ในภูมิภาค トラบใดที่อิหร่านขยายปีกแสดงอิทธิพลอย่างกว้างขวางในภูมิภาคนี้ได้ การตอบโต้จะเกิดกับฝ่ายสหรัฐฯ และพันธมิตรในภูมิภาคอย่างแน่นอน และถือเป็นเรื่องจำเป็น ยิ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในดินแดนอิรักซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าระบบอำนาจการปกครองของอิรักเป็นรัฐที่ล้มเหลวอยู่ภายใต้การควบคุมเชิงอำนาจของอิหร่านต่อกิจการภายในประเทศทั้งระบบ ทำให้การเดินเกมของอิหร่านเพื่อจะมุ่งเป้าหมายในดินแดนอิรักต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน การที่สหรัฐฯ กำจัดตัวขับเคลื่อนทางทหารในอิรัก ย่อมส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการในพื้นที่อื่นๆ ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการชำระแค้นย่อมเกิดขึ้นในที่สุด ทั้งนี้อิหร่านยังคงแสดงให้เห็นว่าสามารถถึงประเทศต่าง ๆ ที่เป็นพันธมิตรกับอิหร่านทั้งจีนและรัสเซียเข้าร่วมเผชิญเหตุกับสถานการณ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่นตลอดในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม หากประเมินถึงสถานการณ์ล่าสุดอาจสื่อเค้าเข้าทางสหรัฐฯ อีกรอบ เพราะสถานการณ์เปลี่ยนจากเดิมไปมาก เห็นได้จากในช่วงเกิดเหตุลอบสังหารนายพลสุไลมานีย์ไม่นาน กองทัพอิหร่านเปิดฉากยิงซีปนาวุธโจมตีฐานทัพสหรัฐฯ ที่ตั้งอยู่ในสองเมืองของอิรัก ได้แก่ อันบาร์ และอิรบิล ในดินแดนอิรักอย่างหนักหน่วง ขณะที่ฝ่ายสหรัฐฯ ไม่แสดงท่าทีใด ๆ ตอบโต้และไม่เปิดเผยความเสียหายใด ๆ ทั้งชีวิตหรือทรัพย์สินของกองทัพแต่อย่างใด พร้อมเปิดทางให้อิหร่านเข้าสู่การเจรจาแบบไม่มีเงื่อนไข ซ้ำร้ายในช่วงวิกฤตความขัดแย้งระหว่างสหรัฐฯ-อิหร่านได้เกิดเหตุน่าสลด เนื่องจากเครื่องบินโดยสารของยูเครนประสบเหตุตกทางทิศใต้ของกรุงเตหะราน จนเป็นเหตุให้ผู้โดยสารเสียชีวิตทั้งลำ^{๘๙} ซึ่งผู้โดยสารส่วนใหญ่เป็นชาวอิหร่าน เมื่อมีกระแสนี้เกิดขึ้นการชิงพื้นที่ข่าวและความได้เปรียบทางการข่าวได้เบียดความสนใจของประชาคมโลกไปโดยสิ้นเชิง เพราะเป็นเรื่องของมนุษยธรรม ดังนั้น ทันทีที่ทางการอิหร่านออกแถลงการณ์ยอมรับว่าเหตุเครื่องบินโดยสารของสายการบินยูเครนตก เกิดจากการยิงซีปนาวุธของกองทัพอิหร่านผิดเป้าหมาย ซึ่งเป็นการยิงที่ไม่มีเจตนาทำให้โทษเสียงของชาวอิหร่านเริ่มเปลี่ยนไป โดยเฉพาะชาวอิหร่านที่เป็นญาติผู้เสียชีวิตได้สร้างแรงกระเพื่อมอย่างมาก จนชาวอิหร่านส่วนใหญ่ออกมาแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อความสูญเสียครั้งนี้ ทำให้เกิดกระแสตีกลับสู่รัฐบาลอิหร่านอีกระลอก มีการออกมาชุมนุมประท้วงรัฐบาลอย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐบาลอิหร่านต้องหันมาทู่แท้กับเรื่องนี้ และควบคุมเหตุการณ์ภายในประเทศที่ส่อจะลุกลามบานปลายอย่างหนัก ในขณะที่รัฐบาลสหรัฐฯ

^{๘๘} จากการสำรวจที่จัดทำขึ้นโดย University of Maryland ตั้งแต่ปี ๒๐๑๖ สะท้อนให้เห็นผลการสำรวจความนิยมของประชาชนชาวอิหร่านต่อนายพลสุไลมานีย์ผู้ทรงอิทธิพลในภูมิภาค ซึ่งพบว่ามีสูงถึงร้อยละ ๘๒

^{๘๙} เครื่องบินสายการบินยูเครนที่ประสบเหตุเป็นรุ่นโบอิง ๗๓๗-๘๐๐ มีผู้โดยสารทั้งหมด ๑๗๖ คน ผู้โดยสารเสียชีวิตทั้งลำส่วนใหญ่ถือสัญชาติอิหร่าน และแคนาดา และบางส่วนเป็นชาวยูเครน อัฟกานิสถาน อังกฤษ และสวีเดน

รีบโหนดกระแสนี้แสดงความเป็นห่วงและอาทรกับชาวอิหร่านพร้อมวอนให้รัฐบาลอิหร่านปฏิบัติอย่างนุ่มนวลกับประชาชนของตน ปัญหาตอนนี้จึงกลับมารุมเร้าอิหร่านทั้งในและนอกประเทศอย่างไม่มีทางเลือก การปะทะทางทหารคงไม่เกิดอย่างแน่นอนเนื่องจากเมื่อฟังเสียงของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้วเริ่มค่อย ๆ ลดโหนดลงอย่างเห็นได้ชัด ปัญหาต่อมาก็คืออิหร่านจะผ่านศึกในและศึกนอกอย่างไรต้องติดตามดูกันต่อไป

บรรณานุกรม

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ภาษาอาหรับ)

- <http://mubasher.aljazeera.net/news/%D9%85%D9%82%D8%AA%D9%84-%D9%82%D8%A7%D8%B3%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B7%D9%88%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D9%84%D8%AD%D8%B8%D8%A9-%D8%A8%D9%84%D8%AD%D8%B8%D8%A9>
- <https://www.dw.com/ar/%D9%85%D9%82%D8%AA%D9%84-%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%B0%D8%A7-%D8%BA%D9%8A%D8%B1%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A%D9%83%D8%A7-%D9%82%D9%88%D8%A7%D8%B9%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%B9%D8%A8%D8%A9-%D9%85%D8%B9-%D8%B7%D9%87%D8%B1%D8%A7%D9%86/a-51880984>
- <https://www.france24.com/ar/20200103-%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%B0%D8%A7-%D9%82%D8%AA%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A%D9%83%D9%8A%D9%88%D9%86-%D9%82%D8%A7%D8%B3%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%82%D8%A7%D8%A6%D8%AF-%D9%81%D9%8A%D9%84%D9%82-%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AF%D8%B3-%D9%88%D8%B1%D8%AC%D9%84-%D8%A5%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%88%D9%8A>
- <https://studies.aljazeera.net/ar/positionestimate/2020/01/200105121239210.html>
- https://www.masrawy.com/news/news_publicaffairs/details/2020/1/3/1699400/%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%B0%D8%A7-%D9%82%D8%AA%D9%84%D8%AA-%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A%D9%83%D8%A7-%D9%82%D8%A7%D8%B3%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%8A-%D9%82%D8%A7%D8%A6%D8%AF-%D9%81%D9%8A%D9%84%D9%82-%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AF%D8%B3-%D9%88%D8%B1%D8%AC%D9%84-%D8%A5%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%88%D9%8A
- <https://www.aljazeera.net/news/politics/2020/1/11/%D8%B7%D8%A7%D8%A6%D8%B1%D8%A9-%D8%A5%D8%B3%D9%82%D8%A7%D8%B7-%D8%A5%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A3%D9%88%D9%83%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A7>
